

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هوش مصنوعی

فصل ۵

جستجوی تخصصی و بازی‌ها

Adversarial Search and Game

کاظم فولادی قلعه
دانشکده مهندسی، دانشکدگان فارابی
دانشگاه تهران

<http://courses.fouladi.ir/ai>

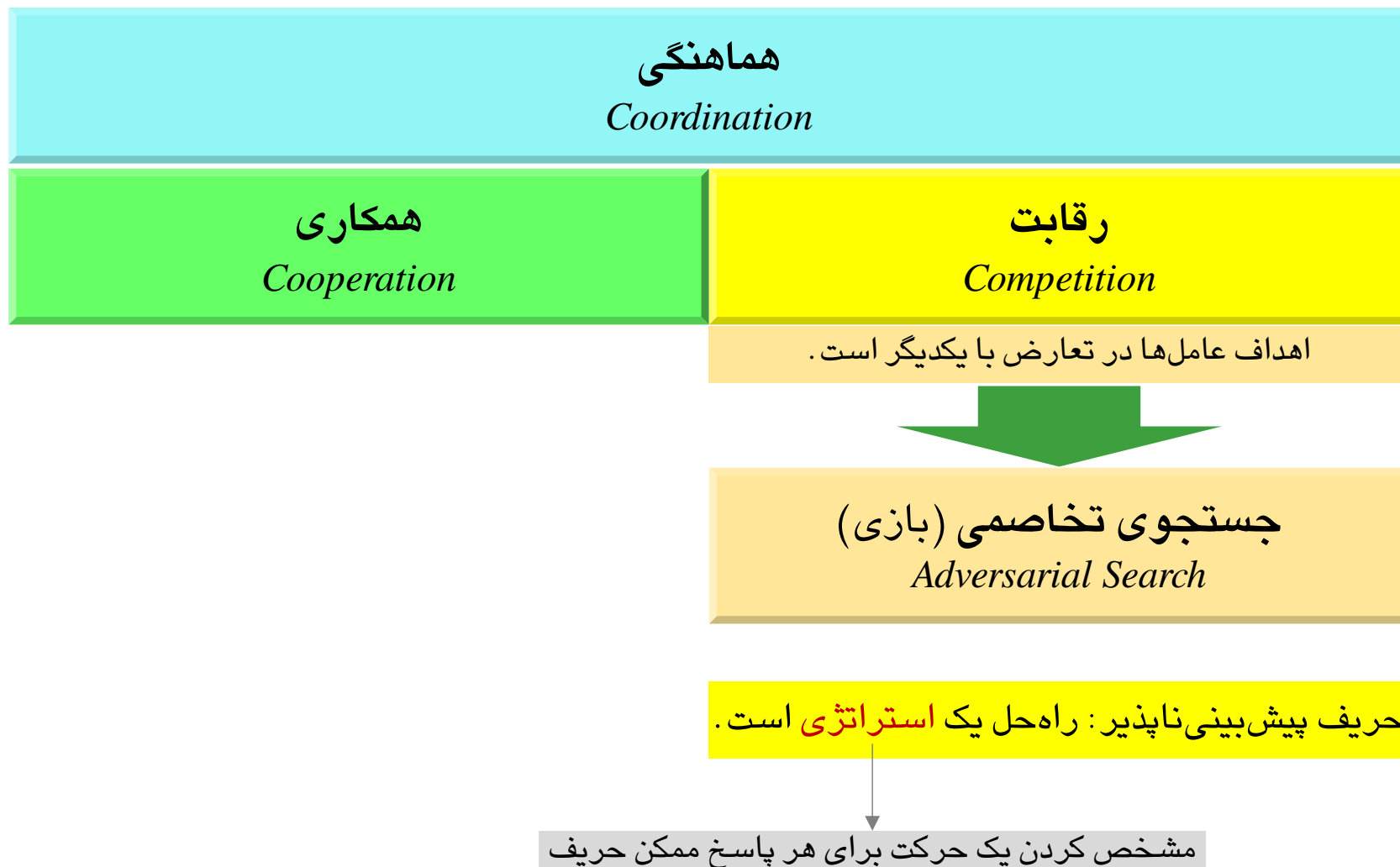
هوش مصنوعی

جستجوی رقابتی

بازی‌ها

«رقابت» در محیط چندعاملی

نظریه‌ی بازی

نظریه‌ی ریاضی بازی

GAME THEORY (MATHEMATICAL GAME THEORY)

نظریه‌ی بازی *Game Theory*

شاخه‌ای از علم اقتصاد

محیط‌های چندعاملی به عنوان یک بازی دیده می‌شوند.
(با این فرض که اثر عامل‌ها بر هم چشمگیر است؛ چه همکار باشند چه رقیب)

مشخصات «بازی‌ها» در هوش مصنوعی

مشخصات «بازی‌ها» در هوش مصنوعی

بازی‌های ساده

محیط بازی مشاهده‌پذیر کامل	امتیاز دو عامل در پایان بازی مساوی و از نظر علامت مخالف	دو عامل در بازی نقش دارند	عامل‌ها به صورت نوبتی بازی می‌کنند	محیط بازی قطعی
با اطلاعات کامل <i>Perfect Information</i>	مجموع صفر <i>Zero-Sum</i>	دو نفره <i>Two-Player</i>	نوبتی <i>Turn-Taking</i>	قطعی <i>Deterministic</i>
؟	؟	؟	؟	؟
با اطلاعات ناکامل <i>Imperfect Information</i>	مجموع ناصفر <i>Non Zero-Sum</i>	چند نفره <i>Multi-Player</i>	پیوسته <i>Continuous</i>	اتفاقی <i>Stochastic</i>

۲

تصمیم‌های بهینه در بازاری‌ها

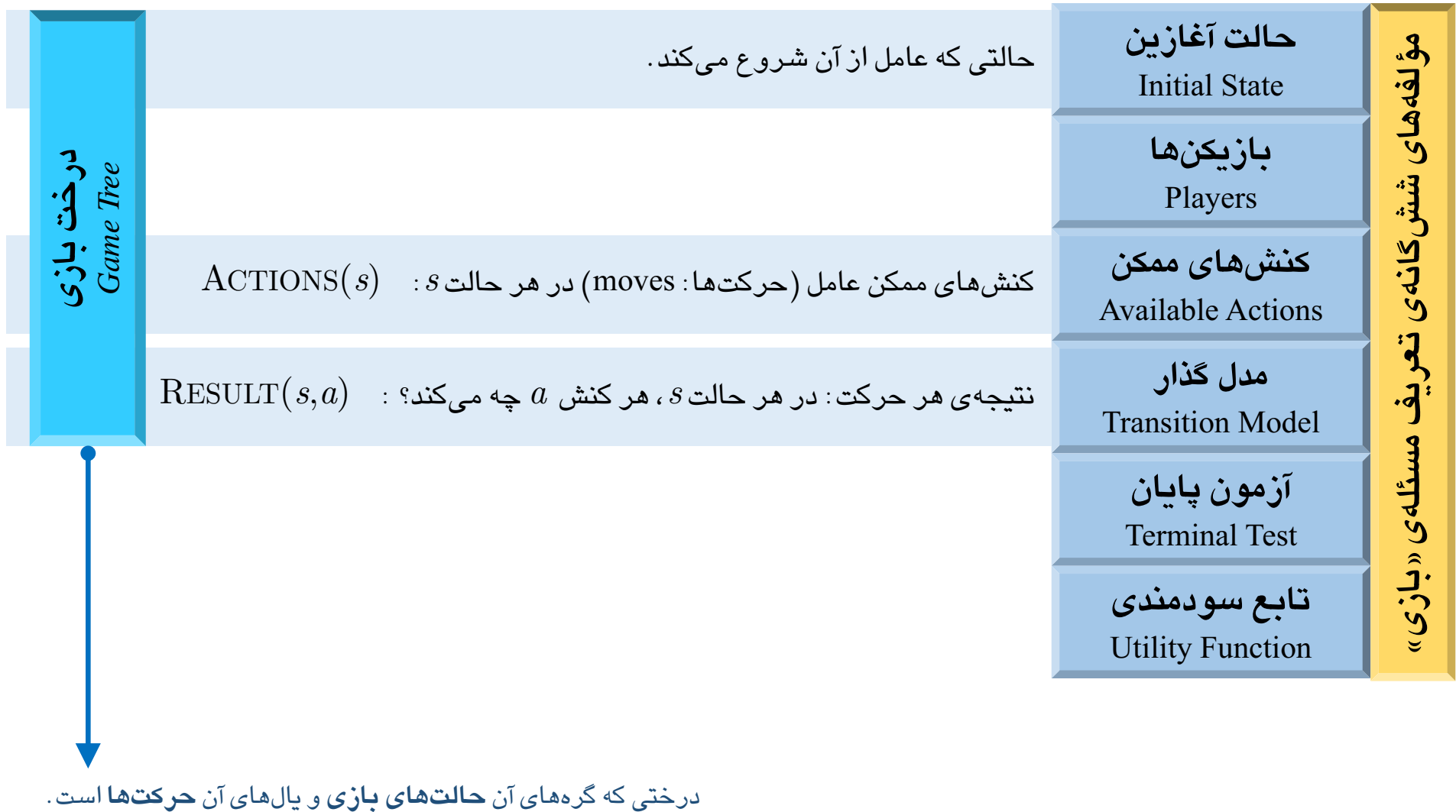
فرمول‌بندی مسئله‌ی «بازی»

مؤلفه‌های شش‌گانه‌ی تعریف مسئله‌ی بازی

حالت آغازین Initial State	حالتی که عامل از آن شروع می‌کند.
بازیکن‌ها Players	تعریف اینکه کدام عامل در یک حالت s باید حرکت کند: $PLAYER(s)$
کنش‌های ممکن Available Actions	کنش‌های ممکن عامل (حرکت‌ها: moves) در هر حالت s : $ACTIONS(s)$
مدل گذار Transition Model	نتیجه‌ی هر حرکت: در هر حالت s ، هر کنش a چه می‌کند؟: $RESULT(s, a)$
آزمون پایان Terminal Test	وقتی حالت s پایان بازی باشد، true و گرنه false برمی‌گرداند: $TERMINAL-TEST(s)$ حالت‌های پایانی (terminal states): حالت‌هایی که در آنها بازی به پایان می‌رسد.
تابع سودمندی Utility Function	تابع ارزش‌دهی عددی نهایی برای بازی خاتمه یافته در حالت s برای بازیکن p : $UTILITY(s, p)$ مثلاً در بازی شطرنج: برد (+1)، باخت (0) و مساوی ($\frac{1}{2}$)
تابع هدف Objective Function	بازی مجموع-صفر (مجموع-ثابت): مجموع پی‌آف همه‌ی بازیکن‌ها برای همه‌ی نمونه‌های بازی مشابه است. مثلاً در بازی شطرنج: برد (0+1)، باخت (1+0) و مساوی ($\frac{1}{2}+\frac{1}{2}$)
تابع تسویه حساب Payoff Function	

مؤلفه‌های شش‌گانه‌ی تعریف مسئله‌ی «بازی»

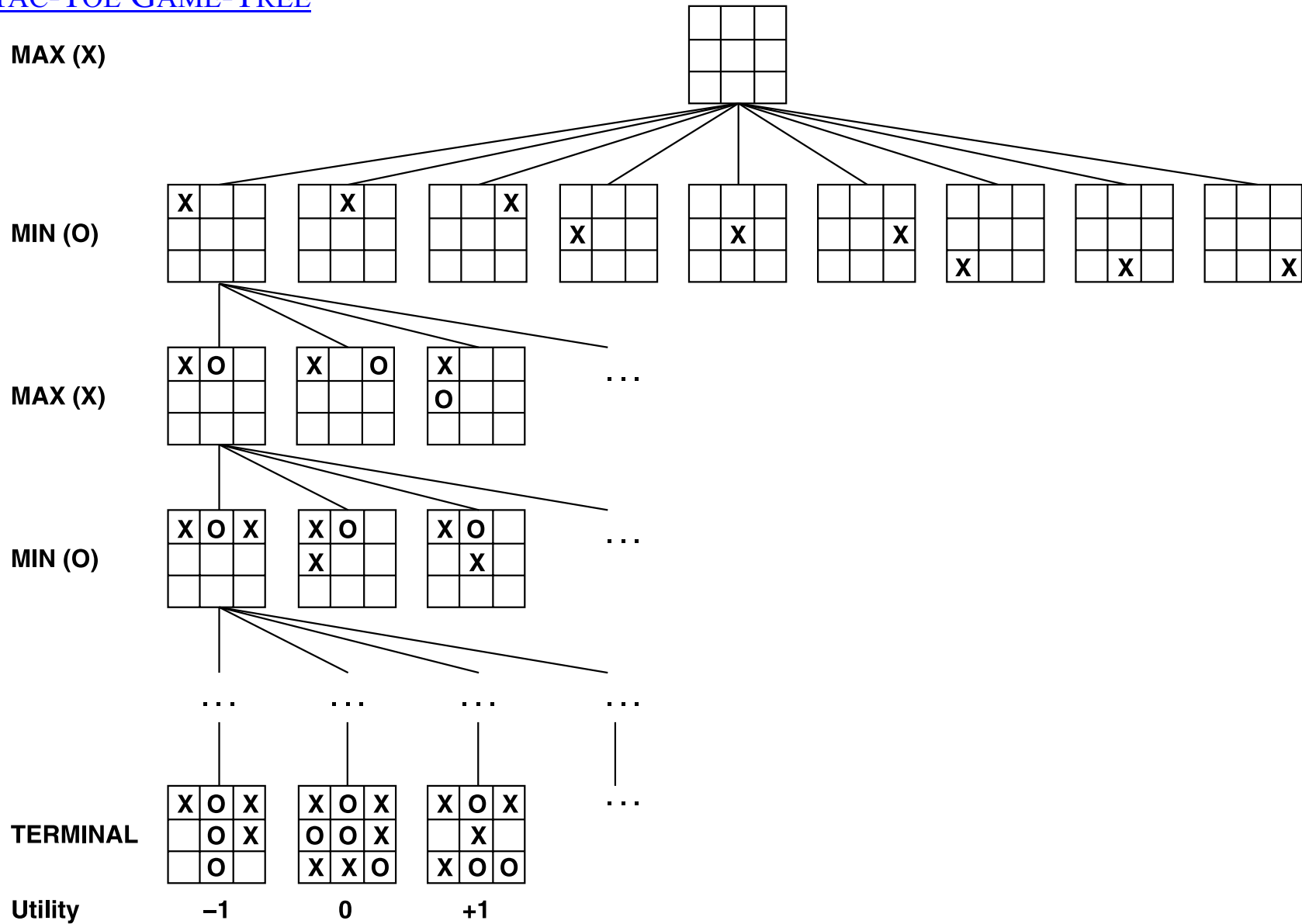
درخت بازی

درخت بازی

مثال: بازی دوز

TIC-TAC-TOE GAME-TREE

می نیماکس

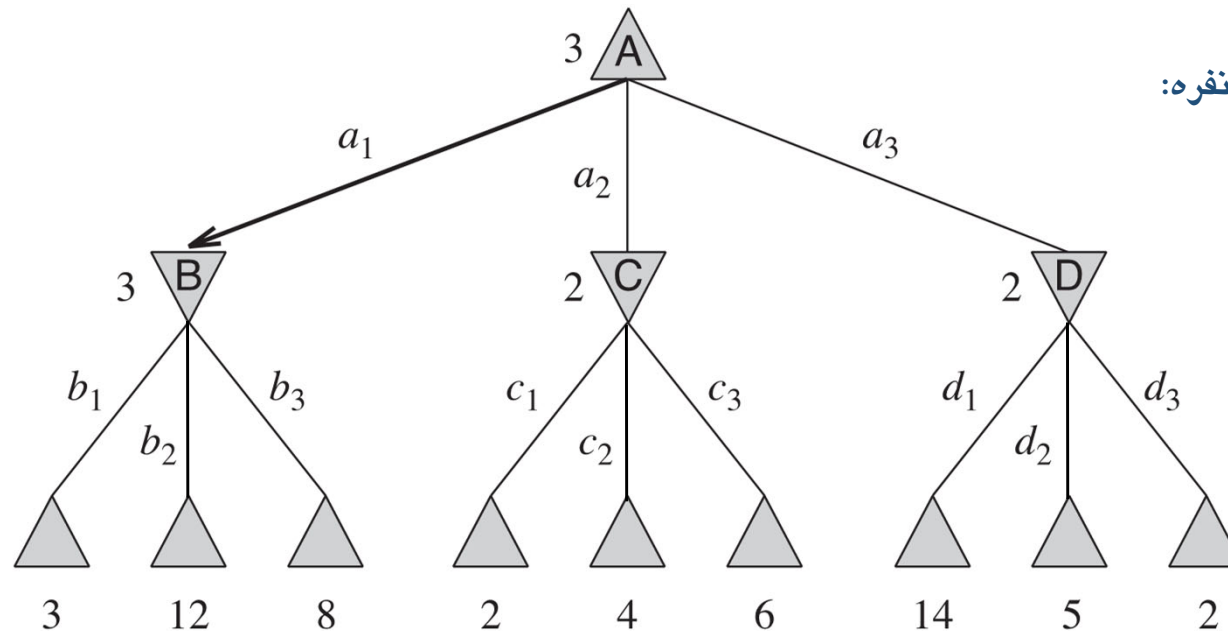
MINIMAX

انتخاب حرکت به سمت بالاترین ارزش می نیماکس
 = بهترین پی آف قابل دسترس در برابر بهترین بازیکن رقیب

MAX

مثال: بازی دونفره:

MIN

هر دو عامل رسیونال هستند و می خواهند سود خود را ماکزیم کنند:
 بازی مجموع صفر است: هر امتیاز عامل معادل با منفی امتیاز رقیب اوست.

عامل: ماکزیم کننده ی سود خود

رقیب: می نیمم کننده ی سود رقیب (= ماکزیم کننده ی سود خود [منفی سود رقیب])

الگوریتم می نیماکس

تابع ریاضی

$$\text{MINIMAX}(s) = \begin{cases} \text{UTILITY}(s) & \text{if } \text{TERMINAL-TEST}(s) \\ \max_{a \in \text{Actions}(s)} \text{MINIMAX}(\text{RESULT}(s, a)) & \text{if } \text{PLAYER}(s) = \text{MAX} \\ \min_{a \in \text{Actions}(s)} \text{MINIMAX}(\text{RESULT}(s, a)) & \text{if } \text{PLAYER}(s) = \text{MIN} \end{cases}$$

الگوریتم می نیماکس

شبه کد

function MINIMAX-DECISION(*state*) **returns** *an action*
return $\arg \max_{a \in \text{ACTIONS}(s)} \text{MIN-VALUE}(\text{RESULT}(state, a))$

function MAX-VALUE(*state*) **returns** *a utility value*
if TERMINAL-TEST(*state*) **then return** UTILITY(*state*)
 $v \leftarrow -\infty$
for each *a* **in** ACTIONS(*state*) **do**
 $v \leftarrow \text{MAX}(v, \text{MIN-VALUE}(\text{RESULT}(s, a)))$
return *v*

function MIN-VALUE(*state*) **returns** *a utility value*
if TERMINAL-TEST(*state*) **then return** UTILITY(*state*)
 $v \leftarrow \infty$
for each *a* **in** ACTIONS(*state*) **do**
 $v \leftarrow \text{MIN}(v, \text{MAX-VALUE}(\text{RESULT}(s, a)))$
return *v*

الگوریتم جستجوی می‌نیماکس

ویژگی‌ها

ارزیابی الگوریتم جستجوی می‌نیماکس			
۱	۲	۳	۴
تمامیت <i>Completeness</i>	بهینگی <i>Optimality</i>	پیچیدگی زمانی <i>Time Complexity</i>	پیچیدگی فضایی <i>Space Complexity</i>
بله (در صورت متناهی بودن درخت بازی)	بله (در مقابل حریف بهینه)	نمایی $O(b^m)$	خطی $O(bm)$
در یک درخت نامتناهی هم ممکن است استراتژی متناهی وجود داشته باشد!	اگر حریف بهینه بازی نکند، لزوماً بهینه نیست.		پیمایش عمق-اول

زمان جستجو بسیار بالاست (مثلاً برای شطرنج $m \approx 100$ و $b \approx 35$) \Leftrightarrow نیاز به روش‌های برای کاهش فضای جستجو

تصمیم‌های بهینه در بازی‌های چندنفره

به هر گره، برداری از امتیازهای هر بازیکن نسبت داده می‌شود.
هر بازیکن برای انتخاب حرکت، روی امتیاز خودش ماکزیمم می‌گیرد.

$$\langle v_A, v_B, v_C \rangle$$

to move

A

(1, 2, 6)

B

(1, 2, 6)

(-1, 5, 2)

C

(1, 2, 6)

(6, 1, 2)

(-1, 5, 2)

(5, 4, 5)

A

(1, 2, 6)

(4, 2, 3)

(6, 1, 2)

(7, 4, -1)

(5, -1, -1)

(-1, 5, 2)

(7, 7, -1)

(5, 4, 5)

در بازی‌های دونفره‌ی مجموع-صفر، بردار $\langle v_A, v_B \rangle = \langle v_A, -v_A \rangle$ را داریم که با یک عدد v_A قابل خلاصه شدن است.

هوش مصنوعی

جستجوی رقابتی

۳

هرس
آلفا - بتا

هرس کردن درخت بازی

مشکل بزرگ الگوریتم جستجوی می نیماکس:
وجود رابطه‌ی نمایی بین تعداد حرکتهای بازی و تعداد حالت‌های بازی

مقابله با این مشکل

هرس کردن درخت بازی

نادیده گرفتن بخشی از درخت جستجو
که در راه حل تأثیر ندارد.

هرس کردن
Pruning

هرس آلفا-بتا

ALPHA-BETA PRUNING α - β Pruning

در هرس آلفا-بتا همانند روش می‌نیماکس عمل می‌شود؛
با این تفاوت که شاخه‌های غیر مؤثر در تصمیم‌گیری نهایی، دنبال نمی‌شوند.

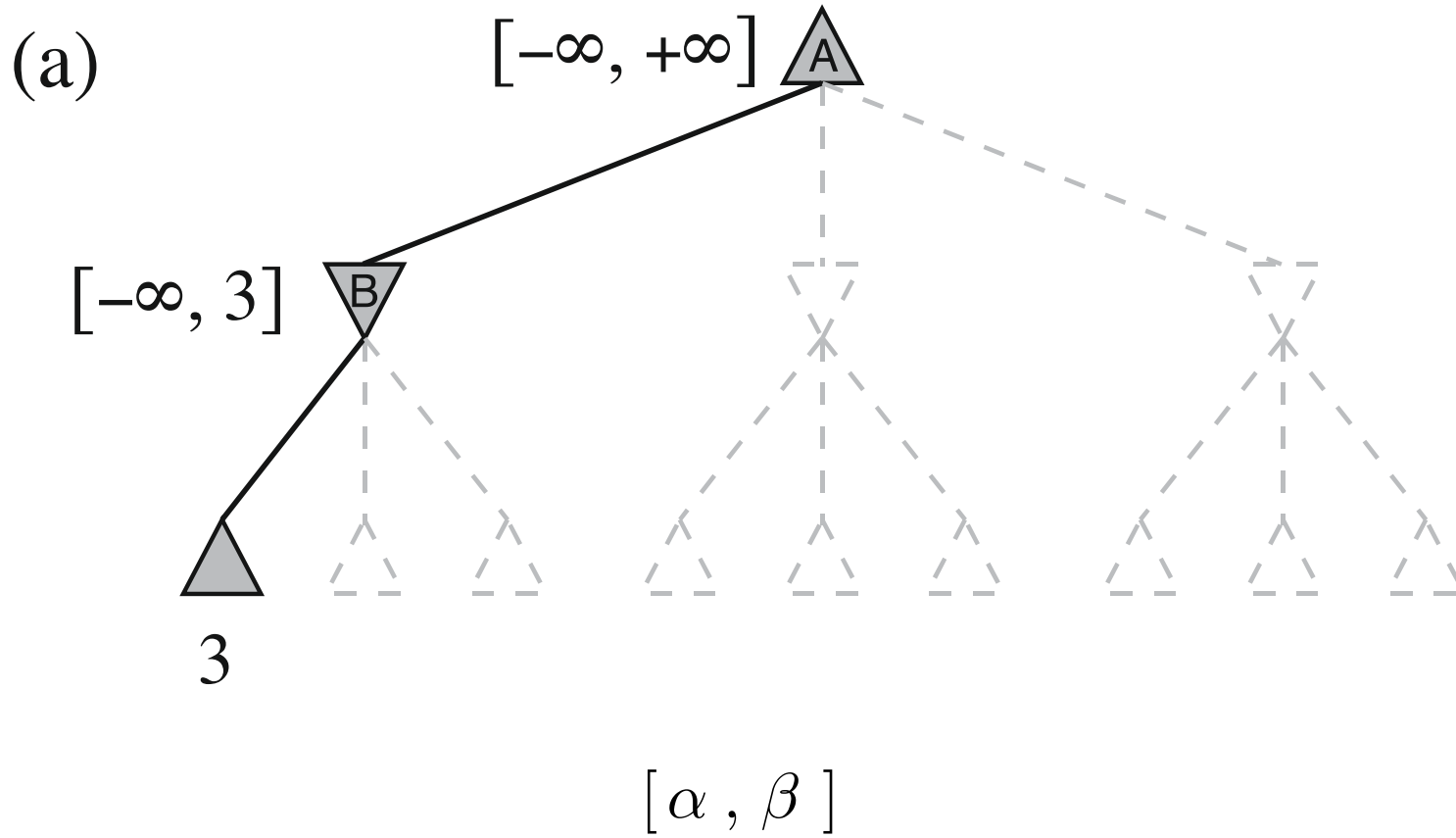
α = حد پایین‌ترین مقدار برای یک گره
 β = حد بالاترین مقدار برای یک گره

هرگاه $\alpha \geq \beta$ جستجو در آن شاخه و زیرشاخه‌های آن قطع می‌شود.

هرس آلفا-بتا

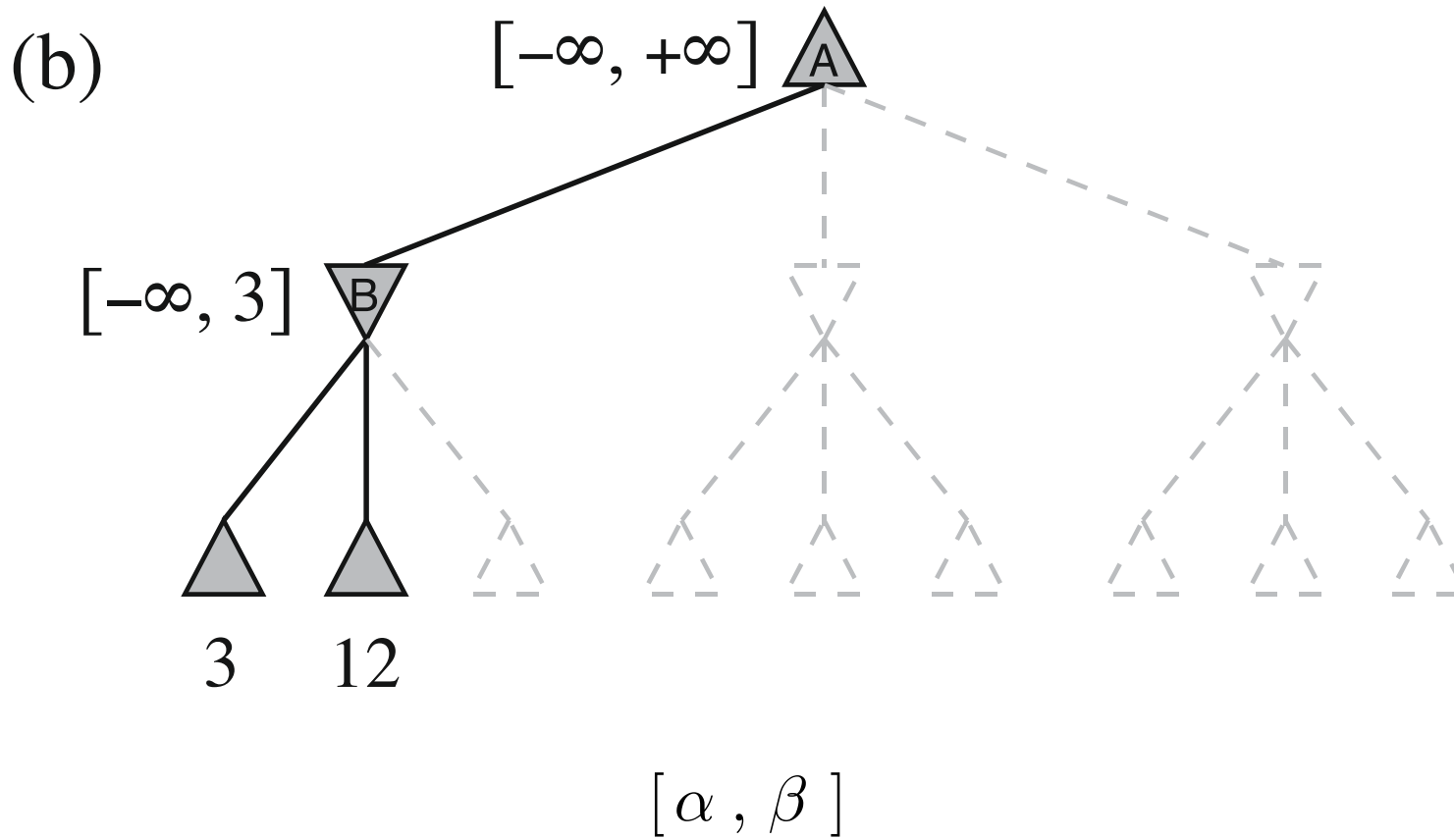
مثال (۱ از ۶)

ALPHA-BETA PRUNING

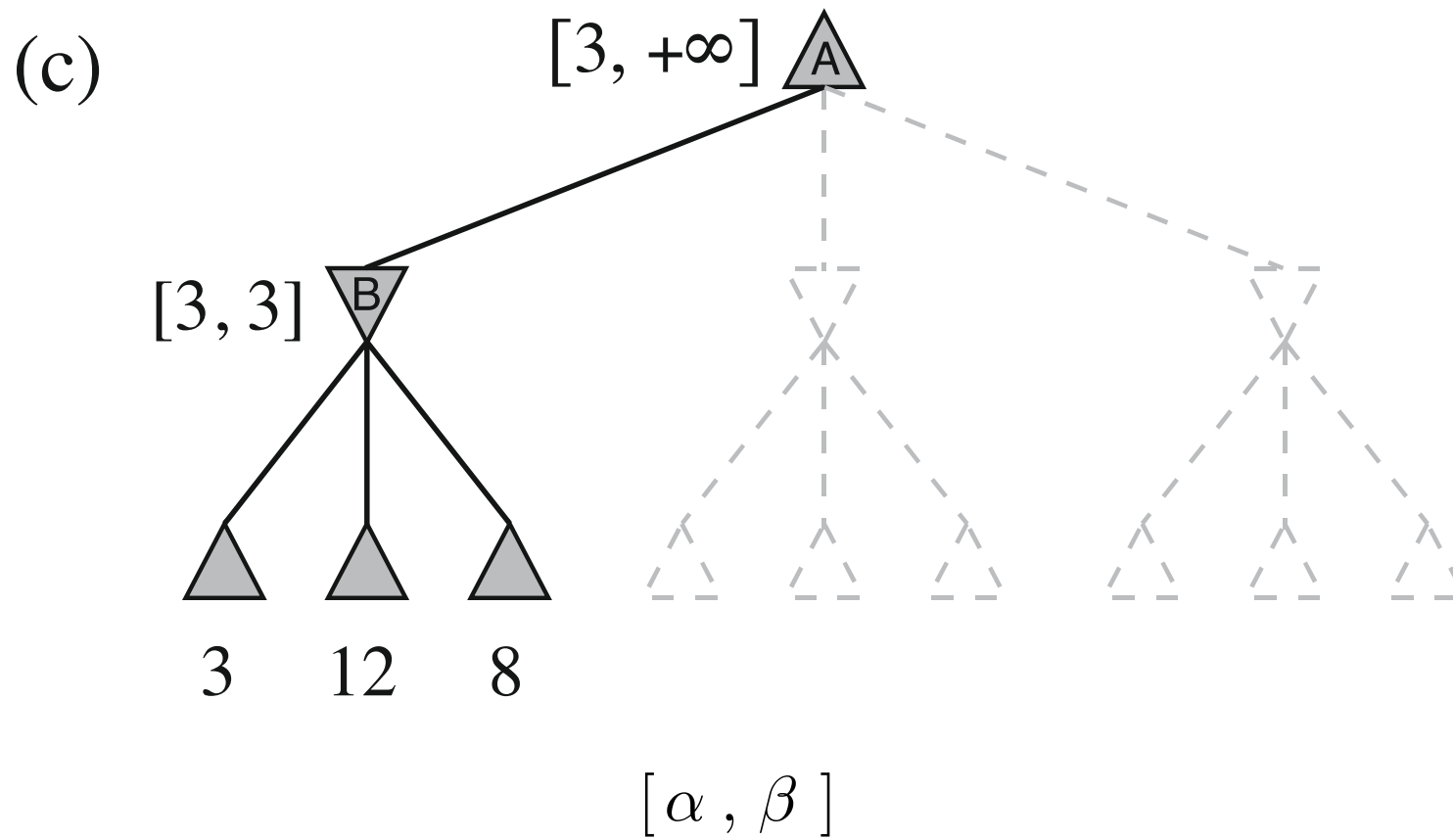
هرس آلفا-بتا

مثال (۲ از ۶)

ALPHA-BETA PRUNING

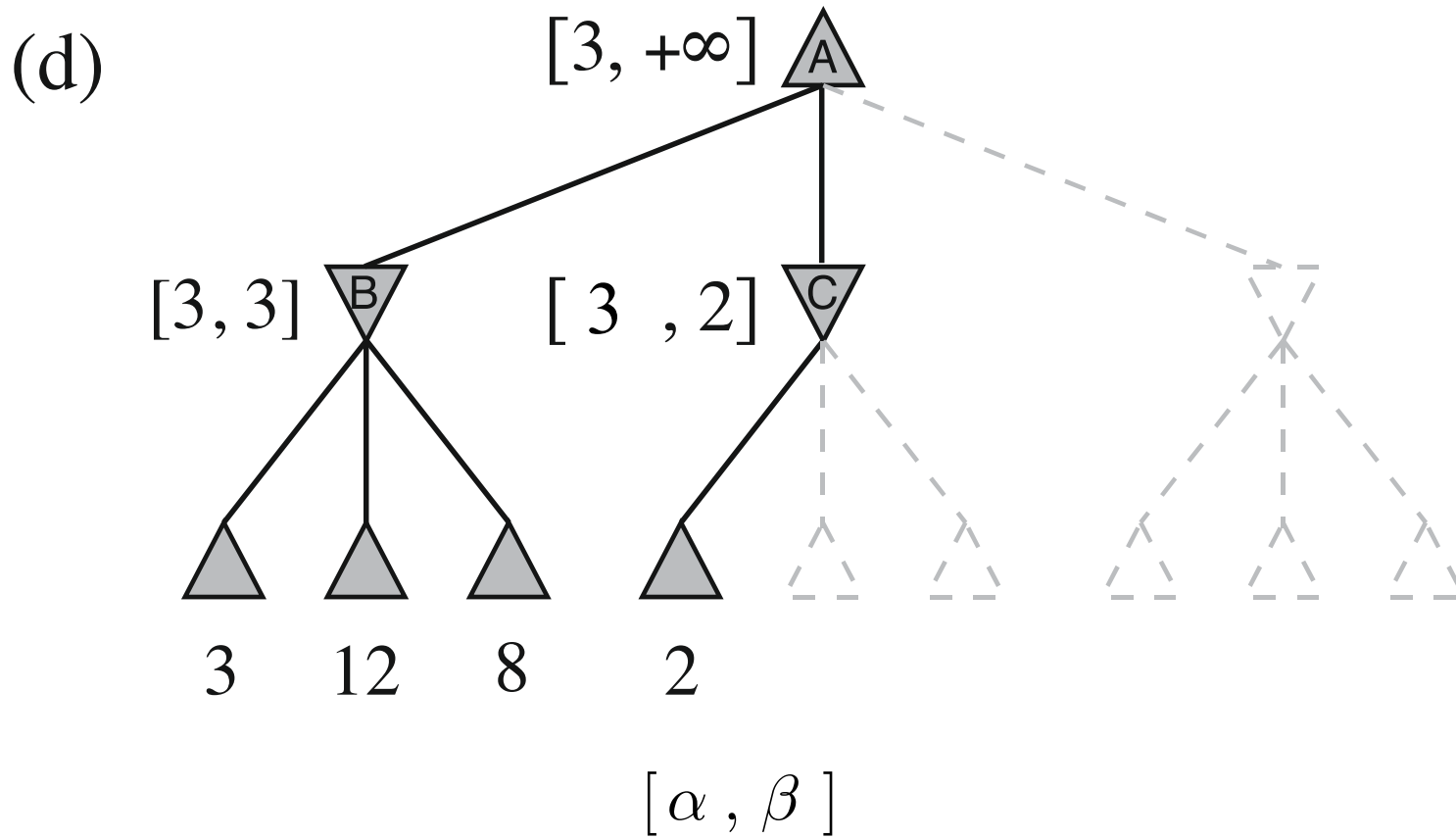
هرس آلفا-بتا

مثال (۳ از ۶)

ALPHA-BETA PRUNING

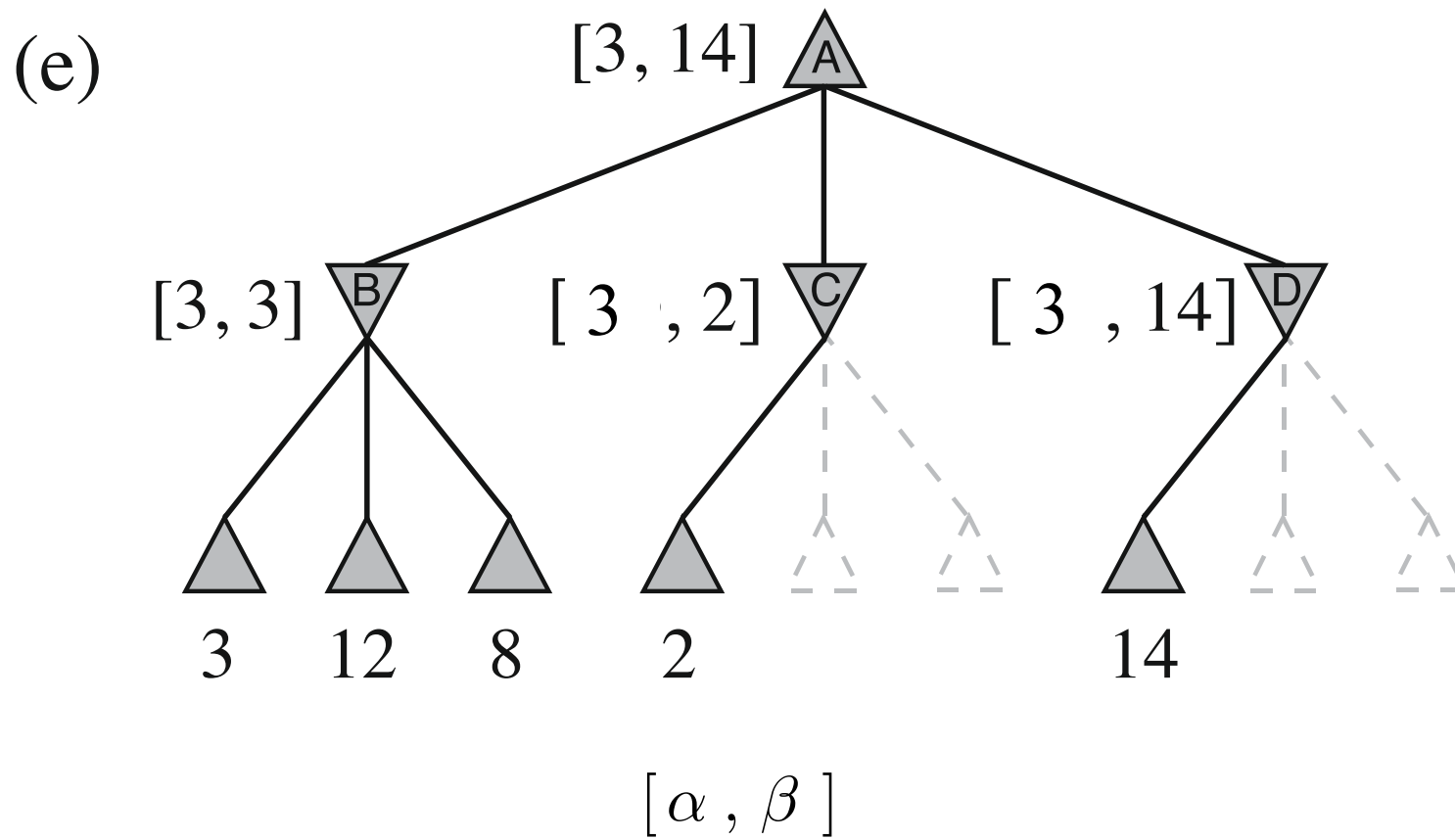
هرس آلفا-بتا

مثال (۴ از ۶)

ALPHA-BETA PRUNING

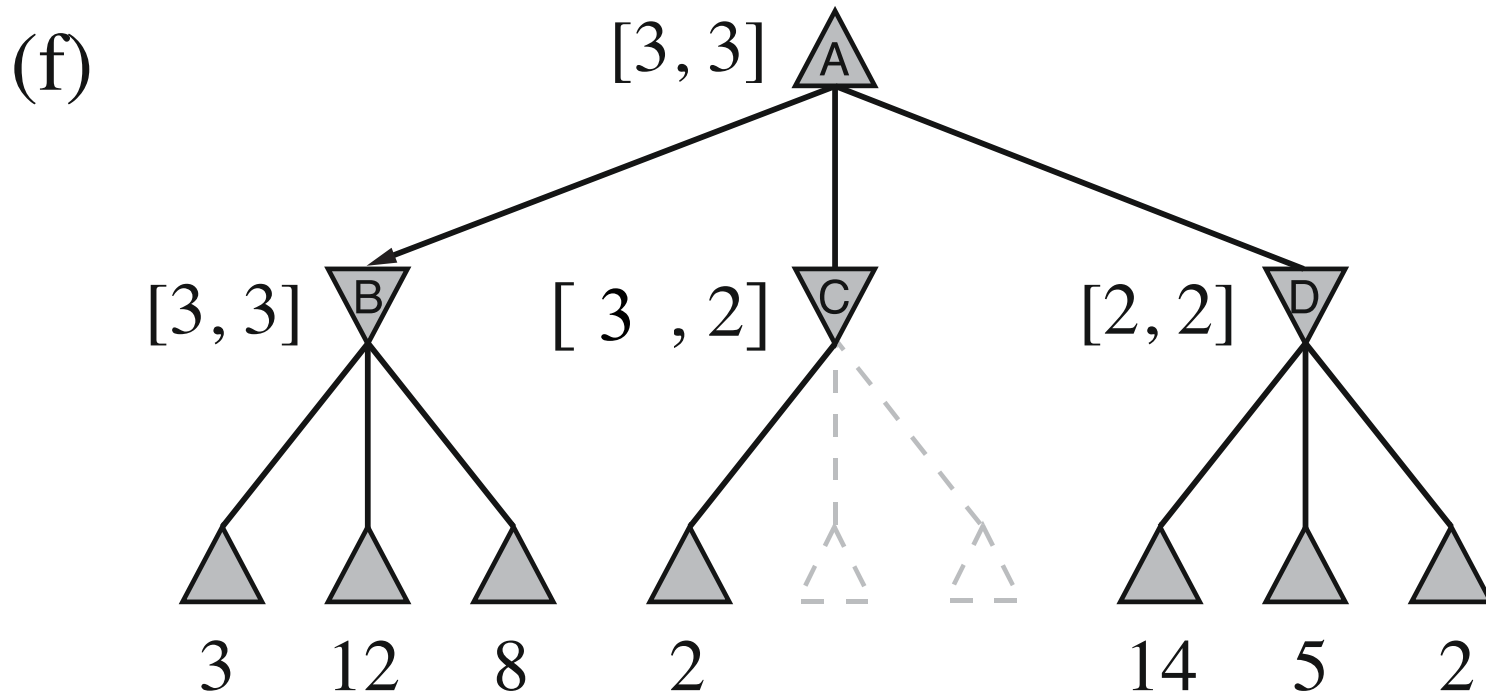
هرس آلفا-بتا

مثال (۵ از ۶)

ALPHA-BETA PRUNING

هرس آلفا-بتا

مثال (۶ از ۶)

ALPHA-BETA PRUNING

$$\begin{aligned}
 \text{MINIMAX}(\text{root}) &= \max(\min(3, 12, 8), \min(2, x, y), \min(14, 5, 2)) \\
 &= \max(3, \min(2, x, y), 2) \\
 &= \max(3, z, 2) \quad \text{where } z = \min(2, x, y) \leq 2 \\
 &= 3.
 \end{aligned}$$

هرس آلفا-بتا

شبه کد

function ALPHA-BETA-SEARCH(*state*) **returns** an action

$v \leftarrow \text{MAX-VALUE}(\text{state}, -\infty, +\infty)$

return the *action* in $\text{ACTIONS}(\text{state})$ with value v

function MAX-VALUE(*state*, α , β) **returns** a utility value

if $\text{TERMINAL-TEST}(\text{state})$ **then return** $\text{UTILITY}(\text{state})$

$v \leftarrow -\infty$

for each a **in** $\text{ACTIONS}(\text{state})$ **do**

$v \leftarrow \text{MAX}(v, \text{MIN-VALUE}(\text{RESULT}(s, a), \alpha, \beta))$

if $v \geq \beta$ **then return** v

$\alpha \leftarrow \text{MAX}(\alpha, v)$

return v

function MIN-VALUE(*state*, α , β) **returns** a utility value

if $\text{TERMINAL-TEST}(\text{state})$ **then return** $\text{UTILITY}(\text{state})$

$v \leftarrow +\infty$

for each a **in** $\text{ACTIONS}(\text{state})$ **do**

$v \leftarrow \text{MIN}(v, \text{MAX-VALUE}(\text{RESULT}(s, a), \alpha, \beta))$

if $v \leq \alpha$ **then return** v

$\beta \leftarrow \text{MIN}(\beta, v)$

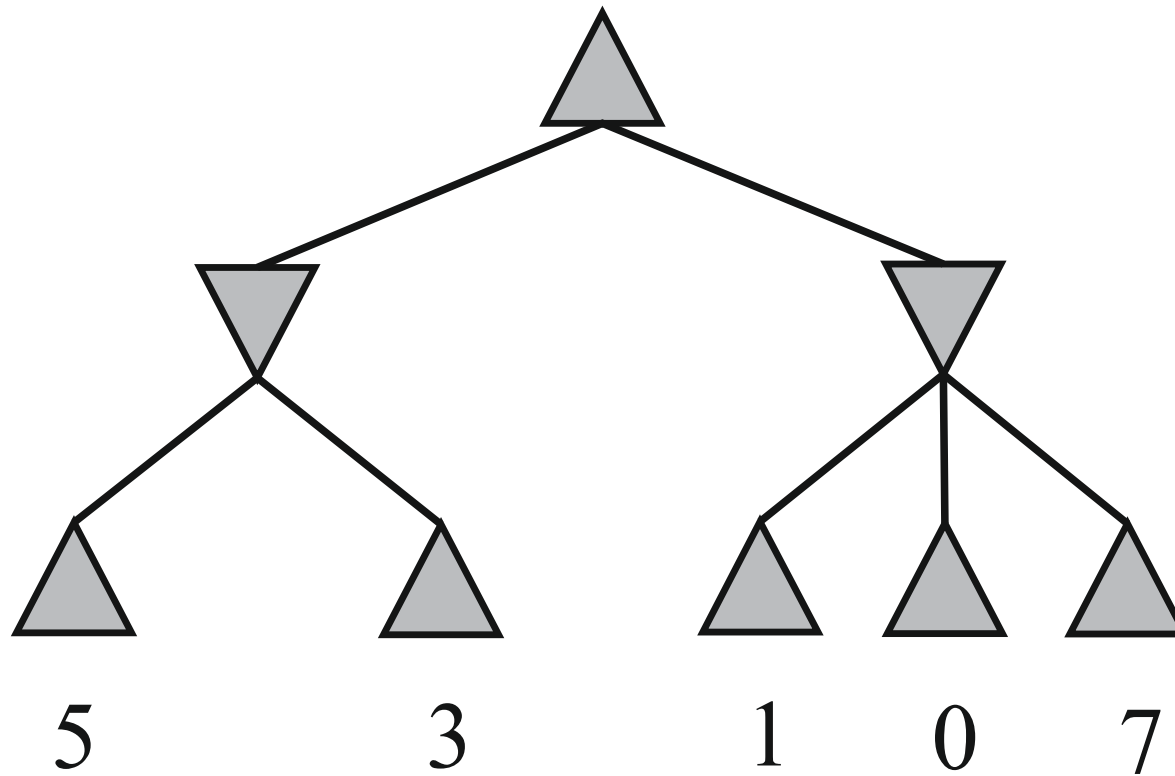
return v

هرس آلفا-بتا

مثال

ALPHA-BETA PRUNING

در درخت بازی زیر، اگر الگوریتم می‌نیماکس را با هرس-آلفا بتا اجرا کنیم، کدام گره‌ها بررسی نمی‌شوند؟

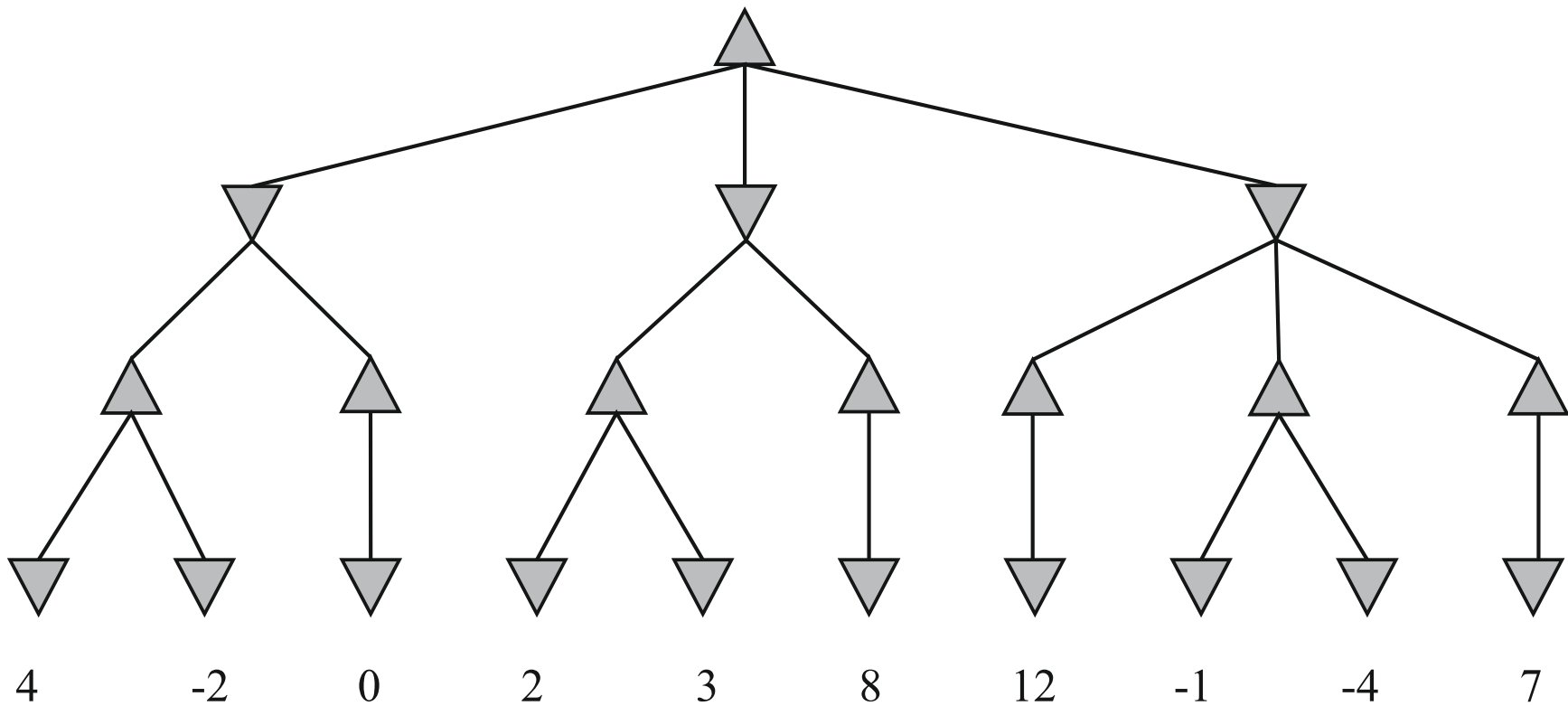

هرس آلفا-بتا

مثال

ALPHA-BETA PRUNING

در درخت بازی زیر، اگر الگوریتم می‌نیماکس را با هرس-آلفا بتا اجرا کنیم، کدام گره‌ها بررسی نمی‌شوند؟

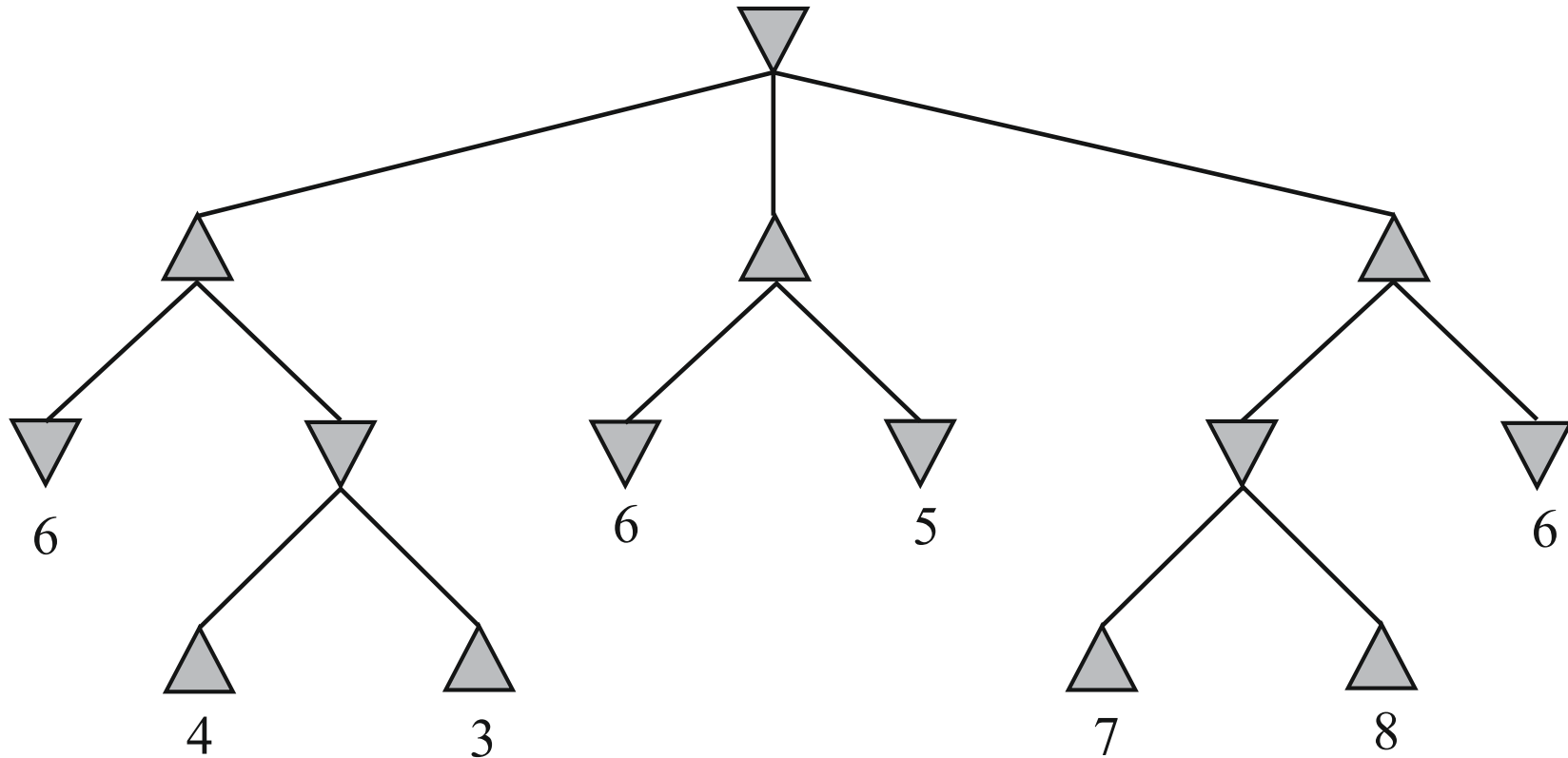

هرس آلفا-بتا

مثال

ALPHA-BETA PRUNING

در درخت بازی زیر، اگر الگوریتم می‌نیماکس را با هرس-آلفا بتا اجرا کنیم، کدام گره‌ها بررسی نمی‌شوند؟

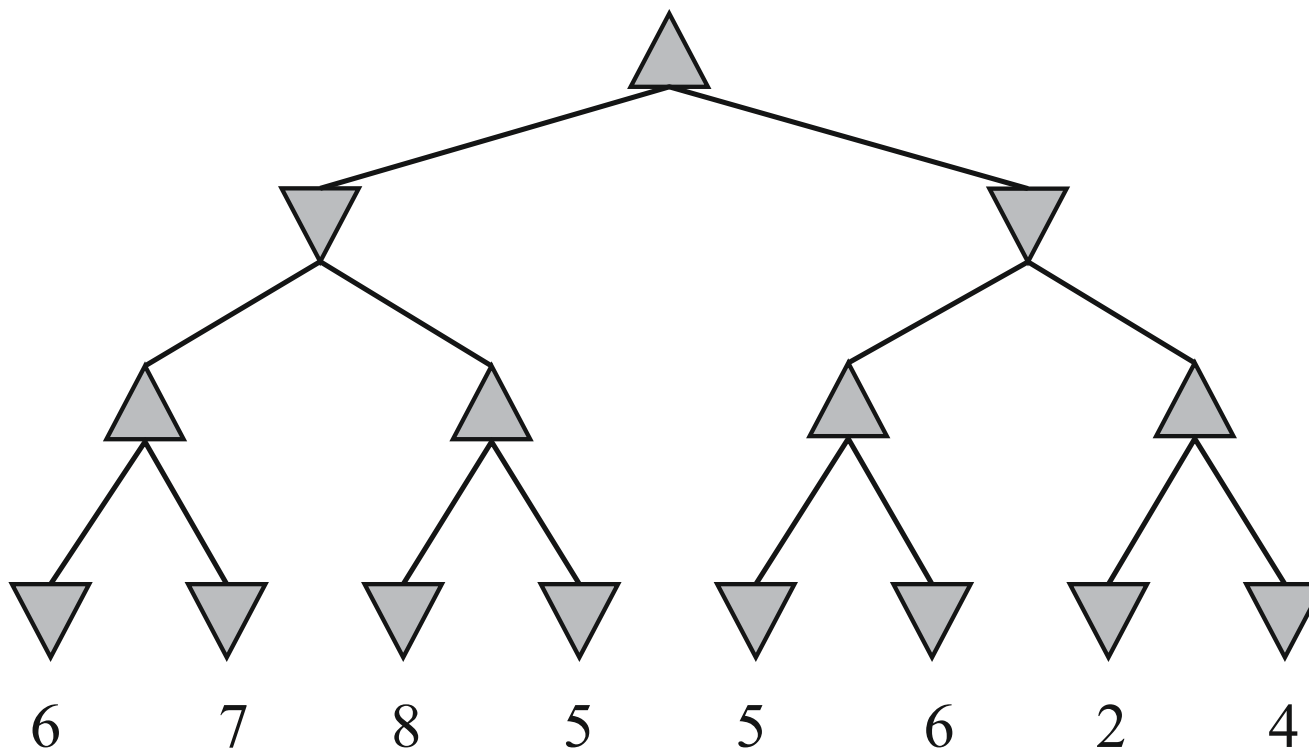

هرس آلفا-بتا

مثال

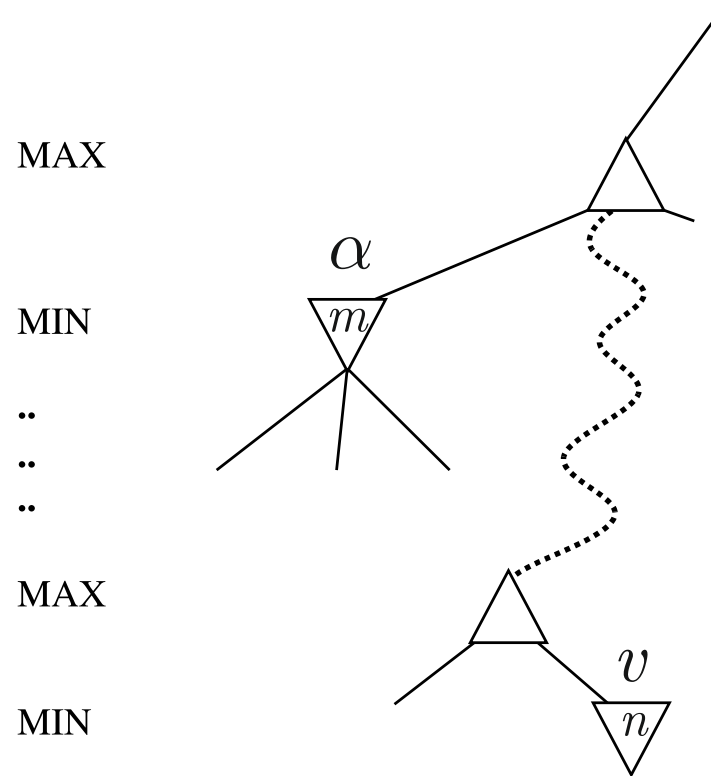
ALPHA-BETA PRUNING

در درخت بازی زیر، اگر الگوریتم می‌نیماکس را با هرس-آلفا بتا اجرا کنیم، کدام گره‌ها بررسی نمی‌شوند؟

هرس آلفا-بتا

منطق روش

ALPHA-BETA PRUNING

α تا کنون بهترین مقدار (برای MAX) است که در طول مسیر جاری یافت شده است.
 اگر v بدتر از α باشد، MAX از آن اجتناب می کند \Leftarrow آن شاخه هرس می شود.
 (به طور مشابه β برای MIN)

هرس آلفا-بتا

ویژگی‌ها

ALPHA-BETA PRUNING

هرس کردن بر نتیجه‌ی نهایی تأثیری ندارد.

ترتیب خوب حرکت‌ها (ترتیب گره‌های درخت جستجو)، اثربخشی هرس کردن را بهبود می‌دهد.

با ترتیب‌دهی کامل، پیچیدگی زمانی $O(b^{m/2})$ ← دو برابر شدن عمق راه‌حل

در هر گره به طور متوسط نیمی از فرزندان بررسی نمی‌شود، پس فاکتور انشعاب نصف می‌شود.

۴

تصمیم‌های
بی‌درنگ
ناکامل

جستجو در درخت بازی با وجود محدودیت منابع

استفاده از تابع آزمون قطع CUTOFF-TEST به جای تابع آزمون پایان TERMINAL-TEST

۱

تابع آزمون پایان
TERMINAL-TEST

تابع آزمون قطع
CUTOFF-TEST

مانند حد عمق برای جستجو
(قطع زودهنگام جستجو)

استفاده از تابع ارزیابی حالت EVAL به جای تابع سودمندی UTILITY

۲

تابع سودمندی
UTILITY

تابع ارزیابی حالت
EVAL

تخمین میزان مطلوبیت یک حالت
(تابع هیوریستیک)

$H\text{-MINIMAX}(s, d) =$

$$\begin{cases} \text{EVAL}(s) & \text{if CUTOFF-TEST}(s, d) \\ \max_{a \in \text{Actions}(s)} H\text{-MINIMAX}(\text{RESULT}(s, a), d + 1) & \text{if PLAYER}(s) = \text{MAX} \\ \min_{a \in \text{Actions}(s)} H\text{-MINIMAX}(\text{RESULT}(s, a), d + 1) & \text{if PLAYER}(s) = \text{MIN}. \end{cases}$$

تابع ارزیابی

شرایط لازم

EVALUATION FUNCTION (EVAL)

باید مقدار آن در حالت‌های پایانی با مقدار تابع سودمندی هماهنگ باشد.

باید محاسبه‌ی آن ساده و سریع باشد.

باید شانس برنده شدن را به خوبی نشان دهد.

می‌توان تابع ارزیابی را به صورت ترکیب خطی تعدادی ویژگی تعریف کرد:

$$\text{EVAL}(s) = w_1 f_1(s) + w_2 f_2(s) + \dots + w_n f_n(s) = \sum_{i=1}^n w_i f_i(s)$$

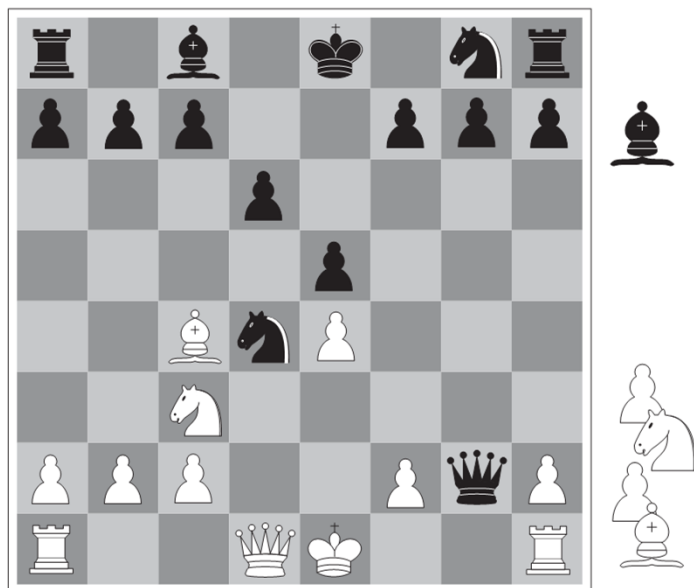
تعیین وزن‌ها را می‌توان با یادگیری ماشین انجام داد.

تابع ارزیابی

مثال: بازی شطرنج

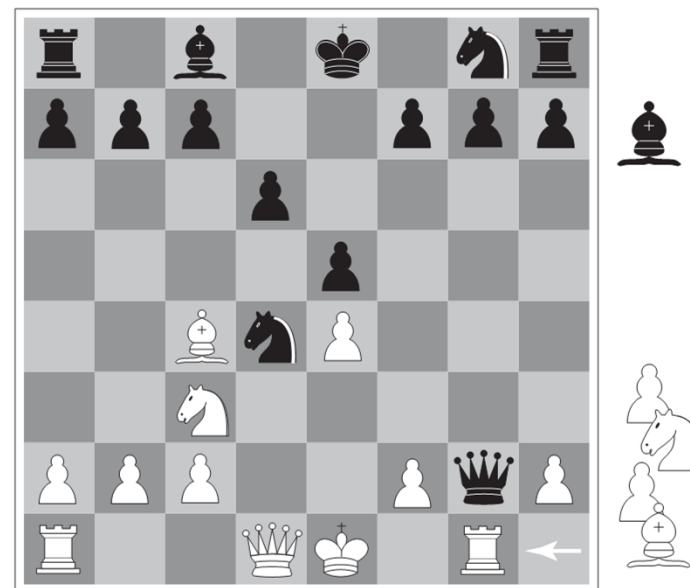
EVALUATION FUNCTION (EVAL)

سیاه با از دست دادن وزیر بازی را می‌بازد.

(a) White to move

سیاه با جلو بردن یک اسب و دو سرباز بازی را می‌برد.

(b) White to move

$$\text{EVAL}(s) = w_1 f_1(s) + w_2 f_2(s) + \dots + w_n f_n(s) = \sum_{i=1}^n w_i f_i(s)$$

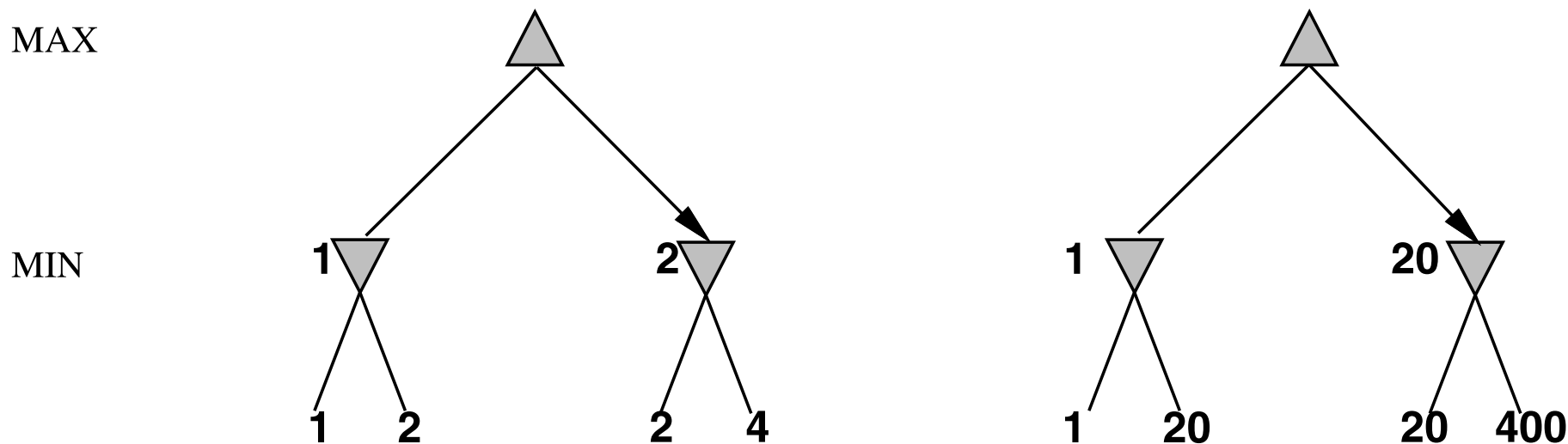
$$f_1(s) = (\text{number of white queens}) - (\text{number of black queens}), \quad w_1 = 9$$

وزن بر اساس ارزش هر مهره

تابع سودمندی

تابع سودمندی / ارزیابی ترتیبی

تابع سودمندی / ارزیابی در بازی‌های قطعی، به صورت یک تابع ترتیبی عمل می‌کند:
(Ordinal Utility Function)

رفتار بازی تحت هر تبدیل یکنوای صعودی تابع سودمندی / ارزیابی ثابت می‌ماند.

تابع آزمون قطع

قطع جستجو

CUT-OFF TEST FUNCTION: CUTTING-OFF SEARCH

حد عمقی: جستجو تا عمق d انجام شود.

حد زمانی: جستجو تا زمان $time-out$ انجام شود.

۵

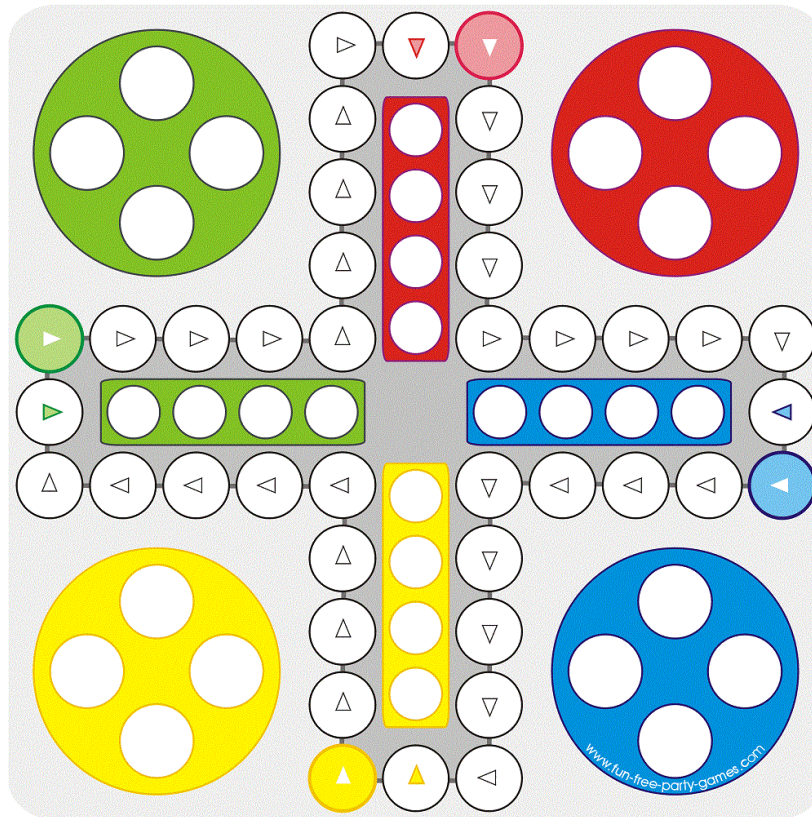
بازی‌های اتفاقی

بازی‌های اتفاقی

بازی‌هایی که در آنها عامل شانس نقش دارد

STOCHASTIC GAMES

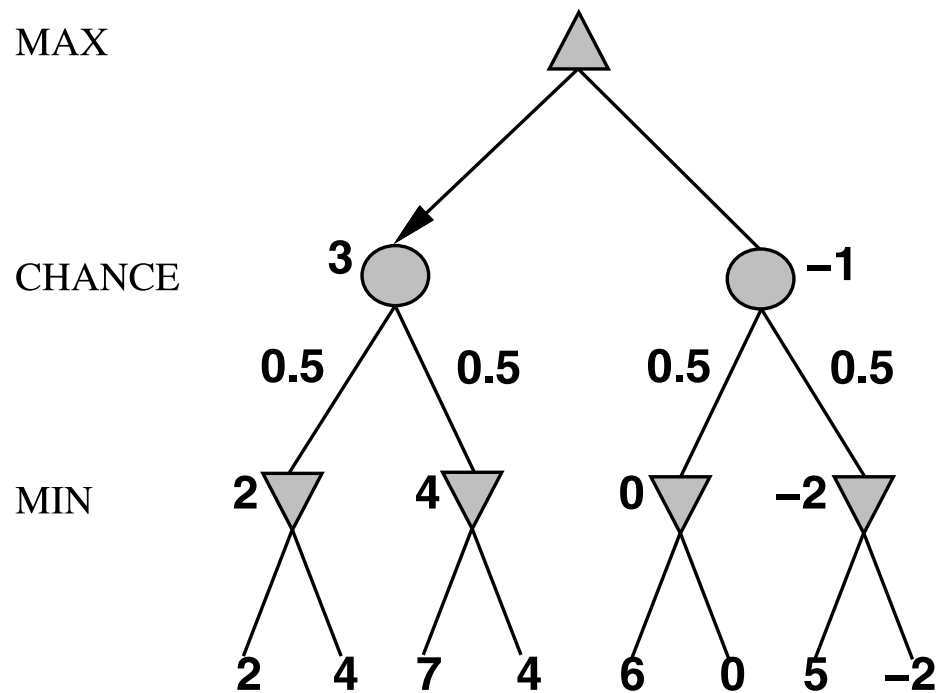
در بازی‌های اتفاقی، موردی مانند پرتاب تاس، حرکت مجاز را مشخص می‌کند.

بازی‌های اتفافی

عامل شانس

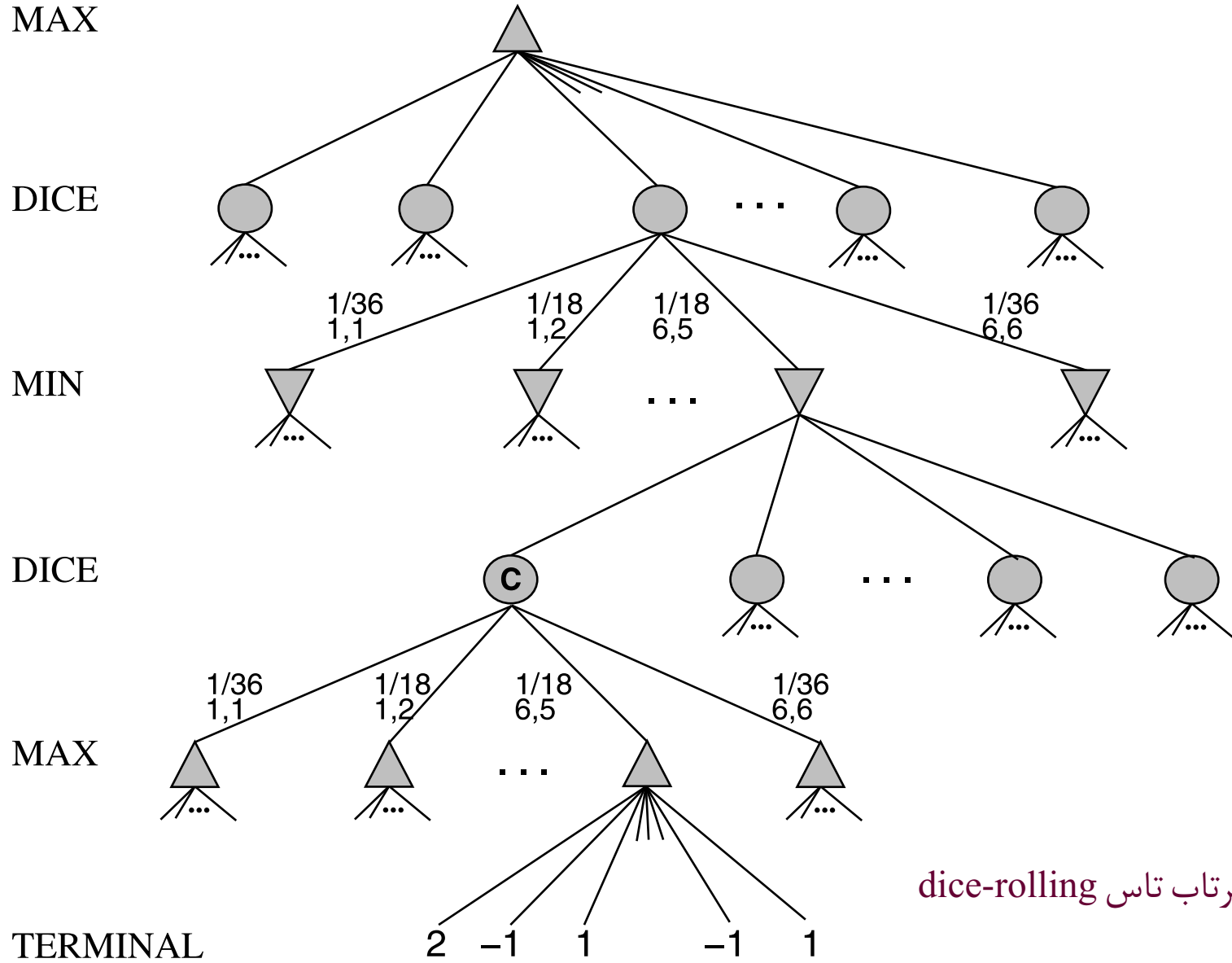
عامل شانس مانند یک بازیکن وارد می‌شود:
 هر برآمد شانس، مانند یک کنش با یک احتمال مشخص است.
 گره شانس در درخت بازی با **دایره** نشان داده می‌شود و حامل یک **توزیع احتمال** است.

مثال: پرتاب سکه coin-flipping

بازی‌های اتفافی

مثال

مثال: پرتاب تاس dice-rolling

الگوریتم «امید می‌نیماکس» برای بازی‌های اتفاقی

در بازی‌های اتفاقی، هر گره به جای تابع ارزیابی، دارای مقدار امید می‌نیماکس است.

مشابه الگوریتم می‌نیماکس فقط، در گره‌های شانس، ارزش فرزندان میانگین‌گیری می‌شود.

EXPECTIMINIMAX(s) =

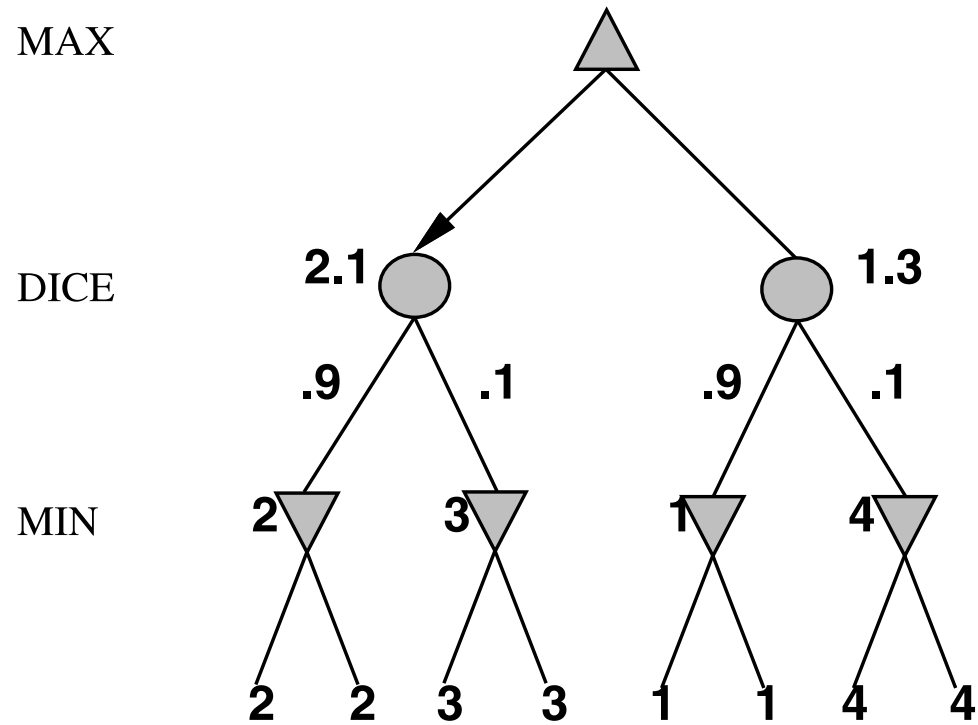
$$\begin{cases} \text{UTILITY}(s) & \text{if } \text{TERMINAL-TEST}(s) \\ \max_a \text{EXPECTIMINIMAX}(\text{RESULT}(s, a)) & \text{if } \text{PLAYER}(s) = \text{MAX} \\ \min_a \text{EXPECTIMINIMAX}(\text{RESULT}(s, a)) & \text{if } \text{PLAYER}(s) = \text{MIN} \\ \sum_r P(r) \text{EXPECTIMINIMAX}(\text{RESULT}(s, r)) & \text{if } \text{PLAYER}(s) = \text{CHANCE} \end{cases}$$

پیچیدگی زمانی: $O(c^m b^m)$

c تعداد برآمدهای شانس

الگوریتم «امید می نیماکس» برای بازی های اتفاقی

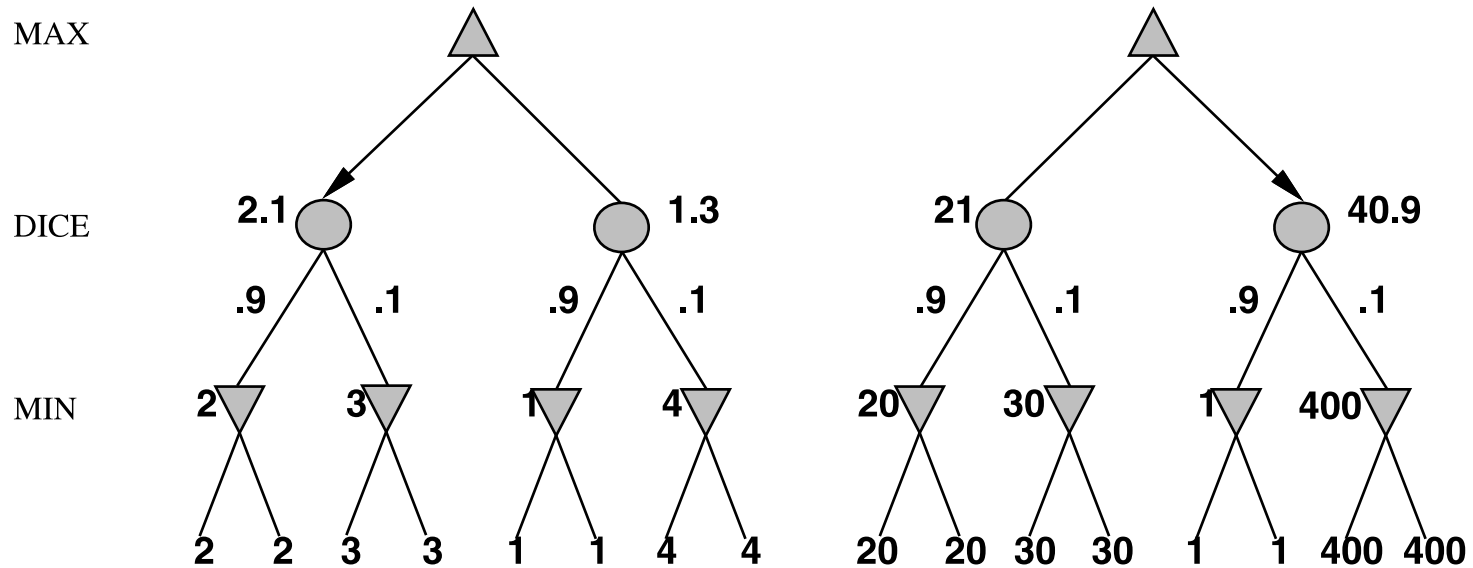
مثال

تابع سودمندی

تابع سودمندی / ارزیابی ترتیبی

مقادیر تابع سودمندی / ارزیابی در بازی‌های اتفاقی، اهمیت دارد:

رفتار بازی تنها تحت تبدیل خطی مثبت تابع سودمندی / ارزیابی ثابت می‌ماند.

۶

بازی‌های مشاهده‌پذیر جزئی

بازی‌های مشاهده‌پذیر جزئی

بازی‌هایی با اطلاعات ناکامل

PARTIALLY OBSERVABLE GAMES

در بازی‌های مشاهده‌پذیر جزئی

وضع رقیب نامشخص است و پس از برخورد مشخص می‌شود.

⇐ لزوم گردآوری اطلاعات، جاسوسی، اختفا و بلوف برای گیج کردن رقیب

راه‌حل: مقدار می‌نیماکس هر کنش را در هر حالت محاسبه کنید،

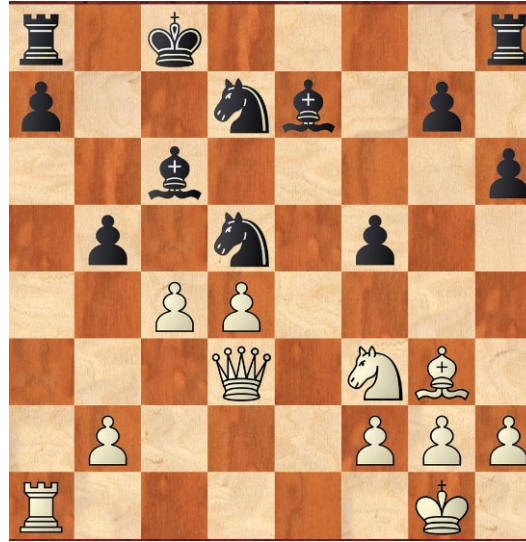
سپس کنشی را انتخاب کنید که دارای بزرگ‌ترین مقدار متوسط بین همه‌ی حالت‌هاست:

$$\operatorname{argmax}_a \sum_s P(s) \operatorname{MINIMAX}(\operatorname{RESULT}(s, a))$$

۷

مرزهای
دانش
برنامه‌های
بازی

بازی شطرنج

$$b^m = 10^6, \quad b = 35 \Rightarrow m = 4$$

4-ply \approx انسان تازه کار

8-ply \approx کامپیوتر شخصی نوعی، انسان وارد

12-ply \approx DeepBlue، Kasparov

Kasparov, Garry: Kasparov playing against Deep Blue, 1997

Garry Kasparov playing against Deep Blue, the chess-playing computer built by IBM.

RYBKA, winner of the 2008 and 2009 World Computer Chess Championships, is considered the strongest current computer player. It uses an **off-the-shelf 8-core 3.2 GHz Intel Xeon processor**, but little is known about the design of the program. RYBKA's main advantage appears to be its evaluation function, which has been tuned by its main developer, International Master Vasik Rajlich, and at least three other grandmasters.

The most recent matches suggest that the top computer chess programs have pulled ahead of all human contenders.

هوش مصنوعی

جستجوی رقابتی

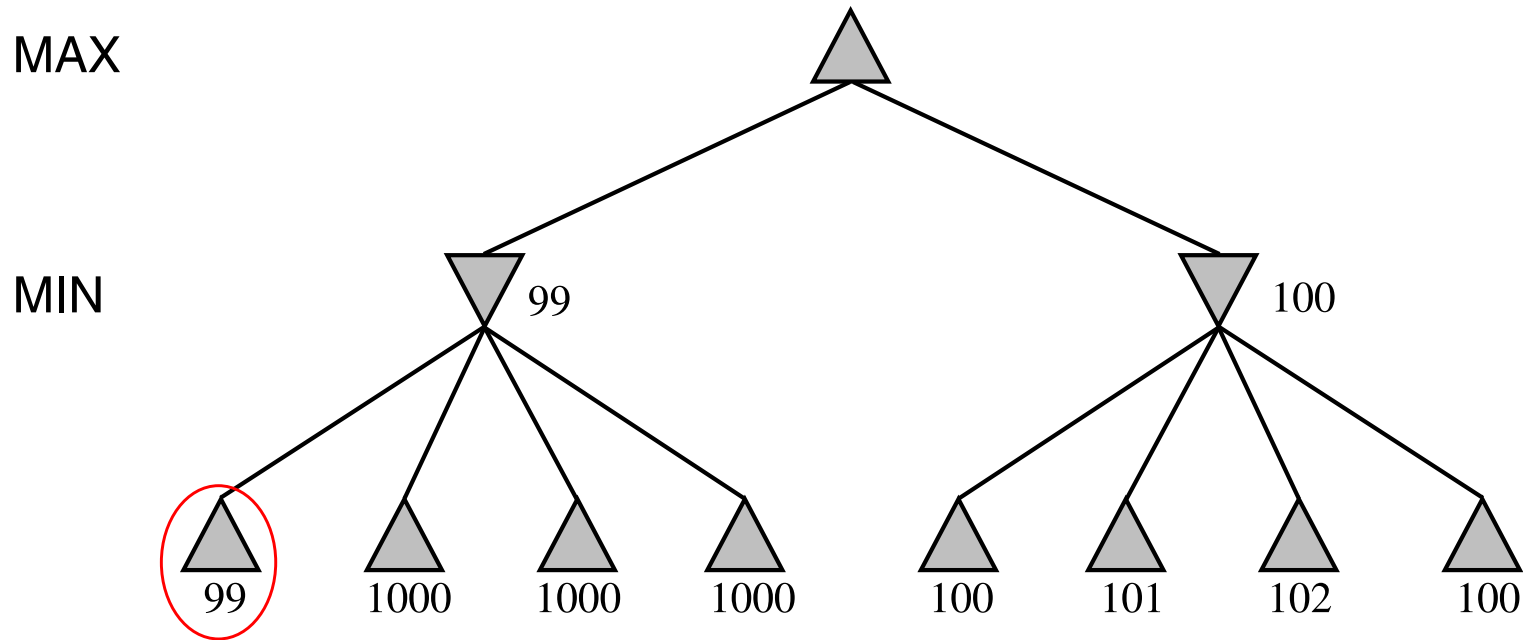

روی کردهای
جایگزین

رویکردهای جایگزین

مواردی که الگوریتم می‌نیماکس مناسب نیست

ALTERNATIVE APPROACHES

می‌نیماکس: انتخاب حرکت بهینه به شرط درست بودن ارزیابی‌ها در گره‌ی برگ
(در عمل ارزیابی‌ها تخمین خام از ارزش وضعیت‌ها و دارای خطای زیاد هستند)

رویکردهای جایگزین

ALTERNATIVE APPROACHES

<p>استدلالی برای انتخاب مناسب‌ترین نوع محاسبات (استدلال در مورد استدلال)</p>	<p>فرا استدلال <i>Meta-reasoning</i></p>
<p>مانند: جستجوی آلفا-بتا</p>	
<p>در نظر گرفتن یک هدف ویژه و تولید و انتخاب طرح‌های ممکن به کمک این هدف</p>	<p>استدلال هدایت‌شده با هدف <i>goal-directed reasoning</i></p>

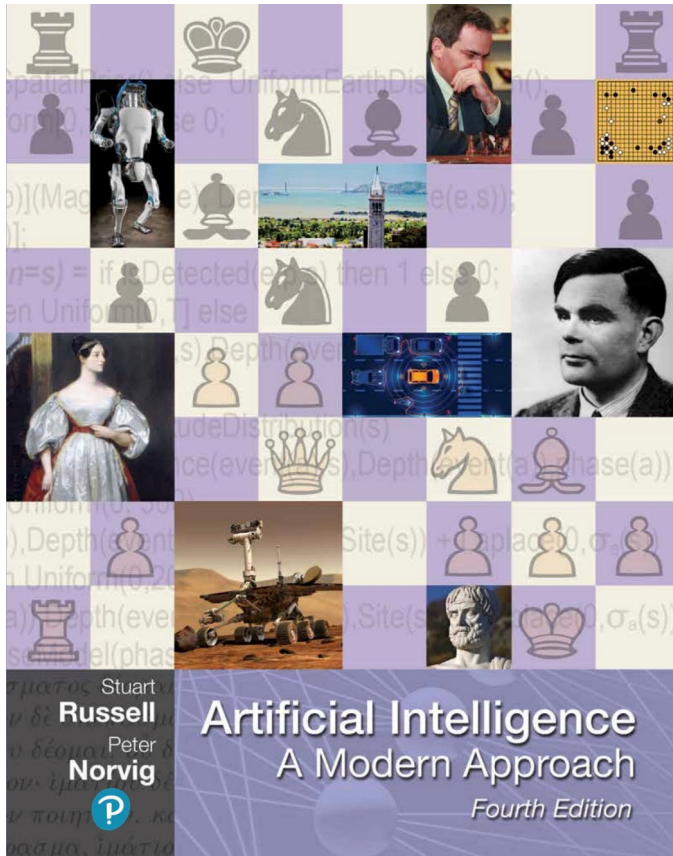
هوش مصنوعی

جستجوی رقابتی

۹

منابع

منبع اصلی

Stuart Russell and Peter Norvig,
Artificial Intelligence: A Modern Approach,
 4th Edition, Prentice Hall, 2020.

Chapter 5

CHAPTER 5

ADVERSARIAL SEARCH AND GAMES

In which we explore environments where other agents are plotting against us.

Adversarial search

In this chapter we cover **competitive environments**, in which two or more agents have conflicting goals, giving rise to **adversarial search** problems. Rather than deal with the chaos of real-world skirmishes, we will concentrate on games, such as chess, Go, and poker. For AI researchers, the simplified nature of these games is a plus: the state of a game is easy to represent, and agents are usually restricted to a small number of actions whose effects are defined by precise rules. Physical games, such as croquet and ice hockey, have more complicated descriptions, a larger range of possible actions, and rather imprecise rules defining the legality of actions. With the exception of robot soccer, these physical games have not attracted much interest in the AI community.

5.1 Game Theory

Economy

There are at least three stances we can take towards multi-agent environments. The first stance, appropriate when there are a very large number of agents, is to consider them in the aggregate as an **economy**, allowing us to do things like predict that increasing demand will cause prices to rise, without having to predict the action of any individual agent.

Second, we could consider adversarial agents as just a part of the environment—a part that makes the environment nondeterministic. But if we model the adversaries in the same way that, say, rain sometimes falls and sometimes doesn't, we miss the idea that our adversaries are actively trying to defeat us, whereas the rain supposedly has no such intention.

Pruning

The third stance is to explicitly model the adversarial agents with the techniques of adversarial game-tree search. That is what this chapter covers. We begin with a restricted class of games and define the optimal move and an algorithm for finding it: minimax search, a generalization of AND-OR search (from Figure 4.11). We show that **pruning** makes the search more efficient by ignoring portions of the search tree that make no difference to the optimal move. For nontrivial games, we will usually not have enough time to be sure of finding the optimal move (even with pruning); we will have to cut off the search at some point.

For each state where we choose to stop searching, we ask who is winning. To answer this question we have a choice: we can apply a heuristic **evaluation function** to estimate who is winning based on features of the state (Section 5.3), or we can average the outcomes of many fast simulations of the game from that state all the way to the end (Section 5.4).

Imperfect information

Section 5.5 discusses games that include an element of chance (through rolling dice or shuffling cards) and Section 5.6 covers games of **imperfect information** (such as poker and bridge, where not all cards are visible to all players).